

ЛЮДМИЛА СТЕФАНОВА
АЛБЕР КАМЮ И НЕГОВИЯТ
РОМАН „ЧУМАТА“

chitanka.info

„Смелият, гордият, честният и нещастен Чужденец!“ — така писа за Камю френската писателка Елза Триоле в статията си по повод трагичната му смърт. С тези няколко думи тя твърде точно изрази отношението на прогресивната френска общественост към един от най-известните съвременни писатели на Франция. Нарече го смел, защото Камю открито изрази тревогата си за човека от нашето време. Нарече го горд, защото се опита да определи ясно статута на човека и поиска от хората да се разбунтуват срещу своята участ. Нарече го честен, защото през целия си живот, винаги последователен на себе си, той воюва за пробуждането на човешкото неспокойно и търсещо съзнание.

Но Елза Триоле нарече Камю и нещастен Чужденец, и то не поради остроумна аналогия с героя на първия му роман. Нарече го Чужденец затова, защото въпреки, своята смелост и честност, въпреки искреното си желание да намери отговор на въпросите, които вълнуват нашето съвремие, той не можа да стигне до голямата истина за човека — творец на историята. Затова именно Камю остана чужденец в един свят, който въпреки страшните катаклизми и страдания върви напред и неминуемо ще стане свят на толкова търсените от Камю човешка нежност и щастие.

На пръв поглед изглежда странно: нищо в детските и младежките години на писателя не дава основание да се предположи, че той ще стигне до положението на чужденец в света на тези хора, които с цялото си сърце и душа участвуват в битката за бъдещето.

Роден на 7 ноември 1913 г. в малкото алжирско село Мондови в семейството на земеделски работници, израснал в жестока мизерия в работническия квартал Белкур в град Алжир, където се премества семейството след смъртта на бащата, Камю има пред себе си само картината на униженията на бедните французи и алжирци и тяхното мълчаливо примирение. Но тази картина е ярко и контрастно осветена от палеците лъчи на средиземноморското слънце и от безкрайната плътна синевина на морето. Навярно затова тази непоносима атмосфера на бедност прониква така дълбоко в съзнанието на младия Камю, като наред с това отрано събужда у него чувството на непримиримост и бунт — характерни и постоянни елементи във всички негови творби.

Но не само конкретно обкръжаващата го действителност води до гневен протест. Обстановката в света е тревожна. Тя дъха на барут и кръв. „Израснах — пише Камю в «Лятото» — заедно с хората от моето поколение под ударите на барабаните на Втората световна война и нашата история беше непрекъснато само убийства, неправди и насилия.“ Съзнанието за извършваните неправди довежда писателя до активна журналистическа дейност. Завършил гимназии като стипендиант, висшето си философско образование — с цената на неимоверни усилия, Камю без колебание посвещава знанията си, културата си, енергията си в защита на слабите и експлоатираните. Въпреки тежките материални условия и туберкулозата или може би точно заради това, тъй като жестоките удари предизвикват силни реакции на самозащита у силните духом хора, той проявява изключителна жизненост, изострен вкус към живота и необикновена активност. Името му на млад журналист във вестник „Алже републикен“ е свързано със смелите му статии, написани в дух на борба за равнопоставяне на алжирци и французи, за защита на несправедливо обвинени в тежки престъпления араби, за смело разобличение на жестоката колониална политика на Франция. През 1934 г. Камю става член на алжирската комунистическа партия, която напуска една година по-късно в знак на несъгласие с политиката на френската комунистическа партия по отношение на Алжир в годините на Народния фронт. Тази стъпка на бунтаря-индивидуалист, обяснима с политическата му незрелост се оказва решителна за по-нататъшното му идейно формиране. В настъпилния период на колебания и търсения Камю чете философите Киркегор, Шестов, Ясперс, Хайдегер и Ницше, произведенията на Жид, Кафка, Мелвил, Достоевски и Толстой и не намерил отговор на въпросите, които го вълнуват дълбоко, стига само до извода, че в основата на моралния кодекс на действие, на човека трябва да стои повелята: „Не бива да се живее на каква да е цена!“

Тази повеля определя и неговото поведение по време на Съпротивата. Принуден да напусне Алжир и да живее във „влажната и черна Европа“, той се включва в голистката група „Комба“ и става редактор на едноименния вестник. В 1942 г. издава първия си роман „Чужденецът“, в 1943 сборника от философски есета „Митът за Сизиф“, в 1947 романа „Чумата“, които към известността му като журналист и есеист прибавят и славата на писател. Автор на четири

драми: „Недоразумението“ (1944), „Калигула“ (1945), „Обсадно положение“ (1948) и „Праведниците“ (1950), на философското есе „Разбунтуваният човек“ (1951), на романа „Падение“ (1956) и на новелите „Изгнание и царство“ (1957), Камю получава Нобелова награда през 1957 година. В последните няколко години на живота си замисля написването на романа „Първият човек“ — намерение, което нелепата смърт — автомобилна катастрофа на 4 януари 1960 — му попречва да осъществи. Писателят Камю остана за поколенията „богат само със своите съмнения и с едно незавършено творчество“ — както той пророчески охарактеризира себе си в речта при получаване наградата.

Не може да бъде разбрано творчеството на Камю, нито интересът, който то събуди, ако се разглежда изолирано от политическия и идеен климат във Франция по времето, когато твори Камю. Неговото име с право се свързва винаги с това на писателите-екзистенциалисти. Опитите да се докаже, че Камю е самостоятелен писател-мислител, напълно независим от екзистенциалистката школа, чрез привеждането на фактите за късното запознаване със Сартр, идеолога на тази школа, чрез цитирането на острите критични бележки, разменени между двамата по повод на излезлите от печат произведения, и чрез припомнянето на настъпилия между двамата разрыв, не могат да бъдат сериозни. Противоречията между Камю и Сартр са противоречия на хора от един и същ лагер и до голяма степен са показател за идейната нестабилност и обърканост на школата.

Създаден като философска школа в годините непосредствено преди Втората световна война, разпространил своето влияние между интелигенцията благодарение на безспорния литературен талант на създателите — едновременно философи, есеисти и писатели, — екзистенциализмът се оказва особено примамлив със своя бунт срещу отчуждението на човека в капиталистическото общество, срещу традиционния буржоазен морал и удобния конформизъм. Неговият разцвет обаче съвпадна с годините на войната и окупацията на Европа от нацистите. Обяснението не е трудно: войната доведе до пълен крах буржоазния морал, тя изпразни от съдържание всички стари нравствени ценности и вместо тях пред очите на всички разгърна картината на ужаса. По степента на човешките страдания, по мащаба на изстребленията и уродливата жестокост тя надмина всичко, което

историята познаваше дотогава. Инквизициите, депортиранията, пещите на крематориумите показаха на хората нов, чудовищен образ на човека, различен от образа, който те с помощта на най-големите умове от предишните векове си бяха изградили. Човекът, преживял войната, смутен и уплашен от този страшен и опустошен свят, се почувствува безсилен пред историята, безсилен да се ориентира в този хаос. И екзистенциализмът се опита да даде отговор на този разтревожен човек, за когото и следвоенният период не е нищо друго освен „равновесие на страха“.

Светът е жесток и неразбираем, гласи този отговор. Няма ключ за неговото разгадаване. Ключовете на разума и хуманизма са безсилни. Няма обективни закони, няма закономерности. Нашият свят е свят на безсмислието и абсурда. Цялата световна история е хаос от случайни събития. Светът върви, според старото определение на Ясперс, от една безредица към друга, от едно бедствие към друго с кратки проблясъци и на щастие, „с островчета, които за известно време остават незасегнати от пороя, но после потъват и те“. Според екзистенциализма в света, лишен от обективно съдържание, от цел и закономерност, смисъл може да се намери само в съществуването, екзистенцията на човека, в неговото аз. „Единствената истина е моето съществуване“ — пише Сартр. Главен признак на това съществуване той вижда в постоянната тревога, породена от сянката на смъртта, в мъката и погнусата от безсмислеността и неопределеността на света. Човекът за екзистенциалистите не е център, в който се пресичат обществените сили на дадена епоха, не е носител на обществен идеал. Нищо не може да ръководи човешкото съзнание, което се смята способно да даде на живота си насоката, която иска, без да се намесват понятията за добро или зло и без надежда за награда за избраното поведение. За слабите хора тази свобода, твърдят те, е тежест, която ги довежда или до отчаяние, или до съзнателна заблуда по отношение на действителността. За силните хора тази свобода е възможност да изградят себе си, способ за самоутвърждаването им като хора. Изходен пункт става индивидуалното съзнание на субекта, освободен от всякаква социална, класова и даже наследствена детерминираност. Но тази свобода е едновременно и причина за постоянната тревога на човека. Тя го кара да се чувства сам, като самотен плувец в открито море. Безпомощен, неразбран от другите, неспособен за активно

познание и преобразуване на действителността, гои съзнава само неизбежното преминаване битие към небитие, само абсурдността на всичко съществуващо, само враждебността на това и на тези, които го обкръжават именно в това съзнание се корени идеята за индивидуалната активност, много характерна за философията и литературата екзистенциализма. Но тази активност е самоцелна, тъй като във всички случаи е обречена на неуспех. И все пак, настояват екзистенциалистите, само чрез нея самотният, деперсонализиран човек, чието съществуване е „без основание, без причина и без необходимост“, е в състояние да изрази себе си в един мрачен и нелогичен, наложен му насила свят.

Погрешно би било да се мисли обаче, че темата за индивидуалната активност на човека в една абсурдна действителност, темата за самотата и безсилието се срещат за пръв път в произведенията на писателите-екзистенциалисти. Техни предшественици в това отношение са Бернанос, Грак, Малро, Салакру и Анун, чиито герои са сами, в плен на нощта на абсурда и отчаянието. В свят, лишен от логични основи, живеят и героите на Дос Пасос, Фокнър, Алберто Моравия, Греъм Грийн. А ако се върнем още по-назад, ще открием основните елементи на тази философия в Паскал, Кафка, Достоевски и в произведенията на философите Киркегор, Шестов, Хайдегер и Ясперс.

Със своя субективен идеализъм, с твърдението за непознаваемост на света, с отричането на закономерността и обективността на историческите и обществените закони, екзистенциализмът си остава най-непосредственият израз на съвременната капиталистическа действителност, на нейната безизходица и безнадеждност. Отразявайки реалното отчуждение на човека в това общество, което не е нищо друго освен противопоставяне на личността на експлоататорското общество като чужда нему сила, екзистенциалистите правят невярно обобщение: те приемат за абсурден не само капиталистическия строи, но и всяко човешко общество и претендират за всестранно обяснение на човека и на света.

Още в първите работи на Камю — есетата „Опако и лице“ (1937) и „Сватба“ (1938) — могат да се открият основните теми, характерни за по-нататъшното му творчество: темата за човека-чужденец на света,

за страха от неизбежната участ на човека, за абсурдността на живота и за безсмислието на вярата в бъдещето. Но наред с тях ясно се открояват и други теми, посрещани в произведенията на останалите писатели-екзистенциалисти: темата за красотата на живота и силата на човешкия разум на фона на осъзнатата абсурдност; темата за борбата и човешката упоритост; темата за величието на човека и неговата решимост да воюва за справедливост и щастие в един свят, който поначало отрича и щастieto, и справедливостта.

Философските му концепции, които подхранват тези теми, са най-ясно изложени в „Митът за Сизиф“.

Основен проблем за Камю е поведението на човека след осъзнаването на безсмислието на живота и абсурдността на съществуването. Защото, твърди той, преди това осъзнаване животът не поставя проблема за поведението на човека. Човекът просто живее по навик, „защото ние първо привикваме да живеем, а по-късно придобиваме навика да мислим“. И само с няколко реда предава сивотата на навика и трагичната монотонност на живота: „Ставане, трамвай, четири часа работа в канцеларията или фабриката, ядене, трамвай, четири часа работа, ядене, спане и понеделник, вторник, сряда, четвъртък, петък, събота със същия ритъм; не е трудно дълго да следваш този път. Само че някой ден изниква въпросът: «Защо?» и всичко започва оттогава“. Тогава внезапно от съзнанието за безсмислеността на ежедневието, привичките и амбициите у човека се поражда чувството за абсурдност; той осъзнава безсилието си да прозре света и пред ирационалността му се чувства като в затвор с високи стени. Самото понятие абсурд Камю разглежда като резултат от трагичното противоречие между безкрайността на човешките стремежи за познание и ограничеността на възможностите, които битието му дава. Трите главни действащи лица в драмата на човешкия живот според него са: ирационалното, човешката носталгия към познанието и абсурдът, който се ражда при тяхното сблъскване.

Осъзналият своето абсурдно съществуване човек, „абсурдният човек“, трябва да намери изход от това противоречие. Щом животът е безсмислен и нашите възможности за познание ограничени, то заслужава ли да се живее? И тук идва алогичният отговор на Камю — да. Самоубийството би означавало бягство, защото не разрешава въпроса, а само отстранява едната част от антиномията човек-свят.

Чрез самоубийството човекът би показал само своята слабост. А той е по-силен от този враждебен свят, който го смазва, по-силен е, защото е надарен с разум. В името на разума, който абсурдният човек притежава, тон е длъжен да приеме бунта. И Камю възвеличава човека на фона на грозния и безсмислен свят. В него вижда безстрашно, смело същество, горд бунтовник срещу абсурда, когото приема с разума си, а отрича с действията си. „Бунтът на човека се изразява в борбата с една много по-силна от него действителност, която го смазва, но на която въпреки всичко той се съпротивява с цялото си съзнание. Силата на човека е в това съзнание. За човек без наочници няма по-прекрасно зрелище от разума в борба с непобедимата действителност. Гледката на човешката гордост не може да бъде сравнена с нищо... Дисциплината, която умът налага на себе си, волята, която сам здраво е изтъкнал, готовността му да срещне всичко лице с лице — в това има нещо неповторимо!“ — пише той. С възхвалата си на слабия и едновременно с това могъщ човек Камю напомня френския философ от XVII век Блез Паскал, който образно определи човека като „тръстика, най-крехката тръстика в природата, но мислеща тръстика“ и който каза: „Величието на човека е толкова по-голямо, колкото повече съзнава, че е нещастен“.

Осъзнаването на абсурда следователно за Камю не означава края, който да доведе човека до примирение и бездействие, а, напротив, начален момент на активен, напрегнат живот, посветен на самоизграждането на личността и изпълнението на нравствения дълг спрямо другите хора. Като извежда от основното противоречие между човека и света своя своеобразен стоически морал, Камю се очертава преди всичко като писател-моралист.

За да определи линията на човешкото поведение в обстановката на абсурда, той избира примера на разбунтувалия се срещу боговете Сизиф от античния мит. В името на живота Сизиф, син на Еол, окова във вериги смъртта, но бе жестоко наказан за своята дързост: да тласка към върха на една планина в ада огромен камък, откъдето веднага камъкът полита надолу и така непрекъснато ден и нощ... Сизиф е абсурдният човек на Камю. Тон съзнава безплодността на своите усилия, но именно това съзнание го прави по-силен от боговете. „Оставям Сизиф в подножието на планината, четем в «Митът за Сизиф», човек винаги намира своя товар. Но Сизиф ни учи на върховна вяръност, която отрича боговете и повдига скали. Той намира,

че всичко е добре. И този свят, вече без господар, не му се струва нито безплоден, нито празен. Всяко зрънце от камъка, всяко парченце минерал от планината, потънала в мрак, само по себе си съставлява един свят. Самата борба за достигане на върховете е достатъчна, за да изпълни едно човешко сърце. Трябва да си представим, че Сизиф е щастлив.“

Безсъмнено подвигът на Сизиф, защото наистина е подвиг да бъдеш твърд и несломим пред ударите на живота, предизвиква уважение. Примерът му на дръзка и горда съпротива срещу боговете и съдбата може да възхити. Но този подвиг и този пример трудно биха вдъхновили за действие и борба, защото поначало Сизиф е обречен и до края, без каквато и да е надежда за спасение, трябва да тласка тежкия камък, тоест да понася жестоката си съдба. А идеята за щастието предполага и увереност, и надежда, и бъдеще. Затова именно не можем да си представим Сизиф като щастлив човек.

Всички герои от произведенията на Камю са в по-голяма или по-малка степен сизифовци. Мьорсо от „Чужденецът“ е Сизиф преди осъзнаването на абсурдността на съществуването: безличен и безразличен към всичко, което става около него и с него, елементарен в мислите, крайно беден в чувствата си, той води своя безсмислен живот в едно абсурдно общество. Мьорсо е хипертрофиран образ на обикновения човек в буржоазното общество. Чужденец за него, тъй като не желае да приеме неговия морал и отхвърля цялата скала от духовни ценности, без да им противопостави други, той става жертва на това общество. Като противопоставя на своя герой фалша, показния морал на съдии, прокурор и тъпа, любопитна публика, той подчертава моралната сила на този, който не иска да им се подчини. Без илюзии, без надежда за бъдеще, Мьорсо остава чужденец и за себе си — привикнал е да живее, но няма навик да мисли. Едва след присъдата той осъзнава абсурдността на живота и заедно с това изпитва гордото чувство на свобода и независимост по отношение на света. Само за миг своеобразният бунт на героя му дава възможност да вкуси от богатството на усещанията и красотата на настоящето.

Сизифовци са и героите на Камю в „Чумата“, произведение, което представлява връх в художественото творчество на писателя. Едни от тях — безименните жители на Оран, в плен на своите навици, водят безсмисленото съществуване на Мьорсо: съзнанието им е

потънало в дълбок сън и нищо не тревожи ума и сърцето. Но нещастieto се появява и този „град без нищо живописно, без растителност и без душа“ се променя. Бездушните марионетки стават хора, автоматизираният живот отстъпва място на страданието. Съзнанието се пробужда.

Другите — доктор Рийо, Рамбер, Тару и Гран — са осъзнати сизифовци. Въпреки съзнанието за ограничеността на възможностите си, въпреки всесилието на чумата, те се хвърлят на ожесточена борба и в нея откриват солидарността, моралната сила, високата нравственост и саможертвата — вечни духовни ценности, които винаги ще бъдат възторга на хората.

Започнат в 1939 година, този роман, наречен от Камю хроника, е според собственото му признание „една изповед и всичко е пресметнато така, че тя да бъде толкова по-пълна, колкото по-непряка е формата, в която е направена“. В началото, като се спира на подзаглавието „Чумата освободителка“, той си поставя за задача да покаже „дълбоката еквивалентност на индивидуалните гледни точки пред абсурда“. В процеса на работата над романа обаче, процес, който съвпада с героичното време на Съпротивата, той стига до констатацията, че „има поведения, които струват повече от някои други“ и затова различно градира и художествено осмисля тези поведения в лицето на абсурда.

Камю избира чумата като поливалентен символ на злото. Тя може да бъде само страшна епидемия, която отнема живота и опустошава една страна. Тя може да бъде символ на социалното и историческо зло — войната, но може да означава и конкретна война, тази, която кафявата чума на фашизма донесе на света. Но чумата може да бъде и „естественото зло“, надвисналата над човека абсурдност, обреченост, страдание и смърт.

Този многозначен смисъл на избора от Камю мит, мит, привлекателен със странното преплитане на мистерията и на ужаса, мит, обогатен от легендите за преживените от човечеството чумни епидемии и обезсмъртен в таблата на големите художници Рафаело, Пусен, Дьолоне и Давид, дава възможност за трипланово тълкуване на романа.

В буквалния смисъл на съдържанието това е разказ за чумната епидемия, която избухва в Оран; стегнат разказ за едно страшно

събитие с подробни клинически изследвания на развитието на болестта, нейната кулминация и затихване. Откриването на симптомите на болестта, реакциите на болните, поведението на близките им, жестоката смърт на засегнатите, всичко е разказано с равния, леко скептичен тон на лекуващ лекар. Грижливото, точно и спокойно натрупване на впечатленията и конкретните бележки ярко контрастира с ужаса, който го то събужда. Романът на Камю, взет в този буквален смисъл, напомня на места прекрасното описание на Даниел Дефо за чумата в Лондон през 1665 година.

Разгледан в исторически план, романът представлява прозрачна алегория на Втората световна война и на окупацията на Франция и Европа. Още в първото изречение на „Чумата“ писателят определя времето, в което Ще се разгърне страшното бедствие — 194... По-късно, през февруари 1955, в писмото си до Р. Барт той казва: „Чумата има като очевидно съдържание борбата на европейската съпротива срещу нацизма.“

Само писател и участник в тези събития беше в състояние да предаде картината на живота на европейците непосредствено преди войната, картина на спокойния и безгрижен живот на хора, за които надвисналата над света опасност изглеждаше напълно нереална. Оправданието на тези хора е само в инстинктивната самозащита на всеки човек срещу мисълта дори за нещастие и смърт. По действителността и историческата действителност в случая не може да държи сметка за тази наивна самозащита, защото тя се определя от свои обективни закони. Историческата действителност се наложи не само пред съзнанието, но и пред живота на хората. Жителите на Оран въпреки нежеланието си трябваше да отворят очи и да разберат, че чумата е стегнала в прегръдките си целия град. Войната-чума (Камю многократно прави аналогия между двете) се появи неочаквано за неориентираните обикновени хора и донесе със себе си не само ужаса от физическото изстребление на хората, но и дълбоко нравствено страдание, причинено от раздялата с близките, загубата на най-скъпото, самотата, безизходността. Тя допринесе и за пробуждането на егоизма и инстинкта за самосъхранение, на желанието за приспособяване и нагаждане към злото. Защото Котар, Луи и Гонзалес от романа са не само егоисти и спекуланти, но те са и колаборационисти. Другото лице на окупацията е и бездушната,

„лишена от въображение“ бюрокрация, която с нелепи нареждания и полумерки се опитва да спре злото. Алюзията в романа е повече от ясна.

На този мрачен фон Камю написва с релефни букви въпроса: какво трябва да бъде поведението на човека? И чрез образите на Рийо, Тару, Рамбер, Гран, Отон и Панлу, които се открояват сред равнодушието и пасивността на тълпата, той всъщност търси своя отговор, за да стигне до дълбоко хуманистичното заключение, че „у хората има повече неща за възхищение, отколкото за презрение“.

Всеки от неговите герои идва по собствен път до Съпротивата. Доктор Рийо и доктор Каstel от съзнание за достойно изпълнение на професионалния дълг, съзнание, обусловено преди всичко от честността им. Но Рийо, син на работник, има голямото предимство да се чувствава близък на хората, да ги разбира. Хуманист, който отказва да приеме страданието, той се бори даже и тогава, когато съзнава, че усилията му могат да доведат до ограничаване на размерите на злото, но не и до неговото премахване. Скептичното му отношение към човешкото познание — „не можеш да знаеш и да лекуваш“, казва той, с нищо не намалява неговата решителност и готовност за саможертва.

Тару, син на прокурор, може би на същия прокурор, който осъди на смърт чужденеца Мьорсо, се включва в борбата в името на защитата на живота. Осъзнал абсурдността на света, участвувал в революционни движения, но разочаровал се от тях, той посвещава живота си на самоутвърждаването си като „светец без бог“. Осъзнал екзистенциалист, с открито иронично и nihilистично отношение към света, Тару намира пътя към своя вътрешен покой само в борбата със злото.

Журналистът Рамбер, след дълги колебания и несполучливи опити за бягство, също активно се заангажира в борбата, и то точно в момента, в който има пълната възможност да напусне заразения град. Той решава да остане в името на солидарността с хората, „защото е срамно човек да бъде щастлив сам“ — заявява той. И странно, макар че Камю кара читателя да се съмнява в смисъла на постъпката на Рамбер, той прави от него обаятелна личност, чийто пример увлича.

Дребният чиновник Гран, външно примирил се с безцветното си съществуване, всъщност изразява своя бунт чрез безконечното поправяне на началната фраза на започнатия от него роман —

усъвършенствуването на тази фраза, тоест красотата е смисълът на живота му. Но когато опасността се появява, той „човекът, който има смелостта да признае, че притежава добри чувства“, естествено и почти незабележимо отдава силите си в борбата с нея.

Мистикът Панлу преодолява своята апокалиптична концепция по отношение на бедствието, в което вижда пръста на бога на отмъщението. Без да стигне до бунт, с някаква трагическа надежда той се включва в общото движение и загива на поста си.

Смешният и жалък със своята педантичност Отон се присъединява към борбата само защото нещастieto е сполетяло неговото семейство. Не чувство за дълг и саможертва, не мисълта за нравствено самоудовлетворение, а простото човешко бащинско чувство прави от съдията боец.

В общата борба те всички намират солидарността, човешката нежност, приятелството. Защото — пише в заключение Камю, — „ако има нещо на тоя свят, което човек винаги желае, а само понякога получава, то е човешката нежност“.

Но войната-чума завършва така неочаквано, както се е появила. Събудените с толкова много страдания съвести отново ще потънат в сън. Хората ще забравят. Създадената дружба ще рухне и всеки ще остане със своята самота.

Но ако отново някога надвисне нещастие, „защото Рийо знаеше, че може да дойде ден, когато за нещастие и поука на човечеството чумата отново ще събуди своите плъхове и ще ги изпрати да умрат в някой щастлив град“, оцелелите в борбата и заедно с тях хиляди още отново ще обединят своите усилия.

В края на романа величавото звучение на човешкия подвиг спада. Защото и тази нова битка ще доведе до поражение, тъй като според Камю усилията на човека завършват „с последователно поражение и никога с окончателна победа“. И съвременните сизифовци отново ще започнат да тласкат огромния камък нагоре по стръмната планина в ада.

На философски план митът за чумата трябва да се разглежда като символ на човешкия живот с надвисналите върху него абсурдност и смърт. „Какво е чумата? — Това е животът, ето всичко!“ — резюмира старият астматик от романа. „Това е вечното положение на човека в света!“ — добавя авторът с горчиво примирение.

Чумната обсада на Оран, пълната му изолация от външния свят представляват абсурдната ситуация на света на хората. Безсилието на жителите на града да се справят с бедствието е израз на ограничените възможности на човешкото знание и сила. Безпричинното появяване и по-късно затихване на епидемията е символ на стихийността и хаотичността, които според Камю движат света. Поведението на Рийо, Рамбер и Тару е поведението на разумното и свободно същество в един абсурден свят. Техните благородни постъпки произлизат само от личната им воля. „По решение на собствената си воля, без никакъв идеал или истина, аз станах хуманист“ — заявява един от героите на Камю, като по този начин красноречиво илюстрира една от основните тези на екзистенциализма.

Наистина романът „Чумата“, сравнен с „Чужденецът“, говори за еволюцията на автора — преминаване от идеята за самотния бунт към признаването на необходимостта от обща борба. Може да се добави обаче, че даже и когато героят не е сам, а цяла група хора, свързани с приятелство и нежност, скалата отново ще падне, т.е. щастието на хората и обществата е фикция, постоянно отлагане, тъй като няма окончателно спасение нито в историята, нито чрез нея. Такова е мнението на героичния песимист Камю, мнение, което окончателно го отделя от света на хората.

Въпреки че не можем да се съгласим с философските концепции на автора, с трагичното му световиждане и с гледището му за безсмислеността на живота, трябва да признаем едно — че Камю е голям писател, който владее изкуството да претворява своите идеи и наблюдения, а от изразителите на възгледите си да направи живи образи, всеки със своята човешка съдба. Затова не като абсурдни хора, а като носители на истински човешки качества, като хора, решени да не изживеят живота си „на каква да е цена“, героите на „Чумата“ оставят трайни следи в съзнанието на читателите.

Камю използва твърде интересен похват при обрисуването на всички действащи лица: дава ги осветени последователно не от прожекторите, а по-скоро от джобните фенерчета на Рийо и Тару.

Така се получава интересен ефект — светлината пада ту върху отделни физически или морални черти на героя, ту върху частични техни постъпки, ту върху момент от миналото им. До голяма степен от интелектуалното и емоционално усилие на читателя зависи

доизграждането на пълния образ. Тази оригинална пестеливост при създаването на героите даде основание на някои съвременни френски критици да твърдят, че Камю е създал „фантоми без лица“ и след прочитането на романа човек остава с впечатлението, че ги е видял само „в гръб“ или „в полусянка“. Може да се каже обаче, че писателят съзнателно търси тази еднолинейност на образите, убеден, „че за да се бори човек с една абстракция, трябва да ѝ прилича малко“.

Майсторството на Камю проличава особено в умелото структуриране на романа. Той организира разказа за трите етапа на епидемията в строго отмерени пропорции, разделя го на пет части, които в почти съвършена симетрия по отношение на дължината разполага около третата част. В рамките на тази постройка той разгъва двойно движение: това на самата чума и това, което става в съзнанието на жителите. Две линии вървят почти успоредно — с дълго кресчендо до третата част и след това до края — декресчендо. Това двойно движение представлява и интригата на романа, впрочем интрига, сведена до минимум. Това обаче с нищо не намалява драматизма на произведението. На фона на едно описание, поразяващо със своята автентичност, този драматизъм се откроява още по-релефно.

Сега пред нашия читател е романът на Камю, автор, който често е бил цитиран у нас в литературнокритически статии, но до когото широката публика не е имала достъп. И в България, макар и с известно закъснение, „Чумата“ ще бъде подложена на най-меродавната преценка, тази на културния читател.

Людмила Стефанова

ЗАСЛУГИ

Имате удоволствието да четете тази книга благодарение на *Моята библиотека* и нейните всеотдайни помощници.

МОЯТА БИБЛИОТЕКА

<http://chitanka.info>

Вие също можете да помогнете за обогатяването на *Моята библиотека*. Посетете **работното ателие**, за да научите повече.